

RAMOWY PROGRAM SZKOLENIA

Tytuł programu

Ramowy program szkolenia w zakresie wspomagania szkół w nauczaniu przez eksperymentowanie, doświadczanie i inne metody aktywizujące uczniów

Kompetencja kluczowa i etap edukacyjny

Umiejętność uczenia się – I etap edukacyjny

Opis kompetencji

W zaleceniach Parlamentu Europejskiego i Rady kompetencje kluczowe zdefiniowane zostały jako **połączenie wiedzy, umiejętności i postaw**, których wszystkie osoby potrzebują do samorealizacji, rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia.

Program szkolenia koncentruje się na **aktywizujących metodach i strategiach nauczania i uczenia się**, w efekcie których uczniowie będą mieli możliwość rozwijania kompetencji kluczowych, a przede wszystkim umiejętności uczenia się istotnej w przygotowaniu ich do wyzwań XXI wieku.

Umiejętność uczenia się

Umiejętność uczenia się jest rozumiana jako **zdolność konsekwentnego i wytrwałego uczenia się**, organizowania własnego rozwoju zarówno indywidualnie, jak i w grupach. Kompetencja ta obejmuje **świadomość własnego procesu uczenia się** i potrzeb z tym związanych, **identyfikowanie dostępnych możliwości** oraz **zdolność pokonywania przeszkód** w celu osiągnięcia powodzenia w uczeniu się. Umiejętność uczenia się oznacza **nabywanie, przetwarzanie i przyswajanie nowej wiedzy i umiejętności**, a także poszukiwanie i korzystanie ze wskazówek. Pozwala ona na spożytkowanie wcześniejszych doświadczeń w celu stosowania wiedzy i umiejętności w różnorodnych sytuacjach.

Wiedza

Umiejętność uczenia się wymaga **znajomości i rozumienia** własnych preferowanych strategii uczenia się, **mocnych i słabych stron** własnych umiejętności oraz kwalifikacji, a także **zdolności poszukiwania** możliwości kształcenia i szkolenia się oraz dostępnej pomocy.

Umiejętności

Uczenie się wymaga po pierwsze nabycia podstawowych umiejętności **czytania, pisania, liczenia i wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych** koniecznych do dalszego uczenia się. Kompetencja ta pozwala na docieranie do nowej wiedzy i umiejętności oraz zdobywanie, przetwarzanie i ich przyswajanie. Wymaga to **efektywnego zarządzania** własnymi wzorcami uczenia się, kształtowania kariery i pracy, a szczególnie **wytrwałości** w uczeniu się, **koncentracji** oraz **krytycznej refleksji** na temat celów

uczenia się. Należy zatem poświęcać czas na **samodzielną naukę** charakteryzującą się samodyscypliną, ale również na **wspólną pracę** w ramach procesu uczenia się, czerpać korzyści z **różnorodności grupy** oraz **dzielić się nabytą wiedzą** i umiejętnościami. Ważne jest też właściwe organizowanie własnego procesu uczenia się, ocenianie swojej pracy oraz w razie potrzeby szukanie rady, informacji i pomocy.

Postawy

Pozytywną postawę cechuje **motywacja i wiara we własne możliwości** w uczeniu się oraz osiągnięcie sukcesów na tym polu przez całe życie. **Nastawienie na rozwiązywanie problemów** sprzyja tak procesowi uczenia się, jak również zdolności do pokonywania przeszkód i zmieniania się. Niezbędnymi elementami tej postawy są też: chęć **wykorzystywania doświadczeń** z życia i uczenia się, **ciekawość** w poszukiwaniu możliwości uczenia się oraz wykorzystywanie tego procesu w różnorodnych sytuacjach życiowych.

Kształtowanie umiejętności uczenia się umożliwiają takie metody pracy nauczycieli, które odwołują się do **aktywności uczniowskiej**, stwarzają sytuacje do **samodzielnego dochodzenia do** wiedzy i czerpania z tego zadowolenia oraz zwiększają **motywację do dalszego działania**. Zaproponowane w programie strategie i metody nauczania/uczenia się, np. nauczanie/uczenie problemowe, eksperyment i doświadczenie, projekt edukacyjny oraz inne metody aktywizujące, ocenianie kształtujące, dają możliwości do samodzielnej pracy uczniów, indywidualnej i zespołowej. Treści programu podkreślają **znaczenie współpracy** uczniów, **interdyscyplinarności zdobywanej wiedzy**, a także **samodzielności i podmiotowości ucznia** w procesie uczenia się.

Opracowano na podstawie:

Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dn. 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz.U. L 394 z 30.12.2006).

Specyfika kształtowania umiejętności uczenia się na I etapie edukacyjnym

Rozwój dziecka w wieku wczesnoszkolnym a rozwój umiejętności uczenia się

Typową cechą wczesnego wieku szkolnego jest **duże zróżnicowanie uczniów pod względem poziomu ich rozwoju**. Wynika ono z indywidualnego tempa dojrzewania mózgu dziecka oraz ze specyfiki doświadczeń społeczno-kulturowych.

Najważniejsze zmiany zachodzące na I etapie edukacyjnym to: pojawienie się **nowej formy aktywności** jaką jest nauka, **opanowanie mowy pisanej i czytanej**, uzyskanie **zdolności myślenia pojęciowego** oraz **wzrost kompetencji interpersonalnych** związanych z rozszerzaniem się świata społecznego dziecka – większa samodzielność, gotowość do współpracy.

Procesy poznawcze dzieci w tym wieku charakteryzuje **dynamiczny rozwój**. Do najważniejszych osiągnięć w rozwoju poznawczym zaliczamy:

- zdolność do **obiektywnego sposobu postrzegania** rzeczy i ujmowania rzeczywistości z **wielu różnych perspektyw**, czego wynikiem jest umiejętność uwzględniania w myśleniu jednocześnie wielu aspektów sytuacji i dostrzegania związków między nimi, a także umiejętność przyjmowania punktów widzenia innych ludzi oraz rozumienia ich potrzeb i uczuć;

- pojawienie się **pamięci logicznej i pierwszych strategii zapamiętywania**;
- **myślenie pojęciowe**;
- zdolność **koncentrowania uwagi** – od uwagi mimowolnej do uwagi dowolnej;
- posługiwanie się **logiką indukcyjną** – rozumowanie od ogółu do szczegółu;
- używanie **różnych form komunikacji** – od słuchania i mówienia do czytania i pisania;
- umiejętność **klasyfikowania**;
- pojmowanie **operacji na liczbach**;
- zdolność do **refleksyjnego myślenia, stawiania celów i realizacji pragnień**; dzięki rozwojowi tej zdolności dziecko stopniowo nabywa umiejętności rezygnacji z własnych potrzeb i koordynowania ich z potrzebami innych ludzi.

Umiejętności te stanowią podwalinę do rozwoju samodzielności działania, myślenia, odkrywania.

Jest to także bardzo ważny etap rozwoju społecznego dziecka. W tym czasie następuje **poszerzenie świata społecznego** dziecka o środowisko szkolne i rówieśnicze. Doświadczenia wyniesione z relacji z nauczycielem i rówieśnikami wywierają wpływ na **samoocenę**, a także na **uczenie się nowych ról społecznych**.

W sferze emocjonalnej dziecka na pierwszy plan wysuwa się **wzrost świadomości własnych stanów emocjonalnych** i ich wpływu na zachowanie swoje i innych ludzi.

Umiejętność uczenia się oraz nauczania w zapisach podstawy programowej dla I etapu edukacyjnego

Wiadomości i umiejętności, które uczeń zdobywa w szkole podstawowej, opisane są w podstawie programowej zgodnie z ideą europejskich ram kwalifikacji.

W podstawie programowej kształcenia ogólnego dla I etapu edukacyjnego wskazano czynniki, wśród których ważne dla kształtowania umiejętności uczenia się są:

- potrzeba i umiejętność **samodzielnego, refleksyjnego, logicznego, krytycznego i twórczego myślenia**;
- **poprawne posługiwanie się językiem polskim** w mowie i piśmie, pozwalające na samodzielną aktywność, komunikację i efektywną naukę;
- **czytanie na poziomie umożliwiającym samodzielne korzystanie z tej umiejętności** w różnych sytuacjach życiowych, w tym kontynuowanie nauki na kolejnym etapie edukacyjnym i rozwijanie swoich zainteresowań;
- umiejętność **stawiania pytań, dostrzegania problemów, zbierania informacji** potrzebnych do ich rozwiązania, planowania i organizacji działania, a także rozwiązywania problemów;
- zdolność **obserwacji faktów, zjawisk przyrodniczych, społecznych i gospodarczych**, wykonywania eksperymentów i doświadczeń oraz formułowania wniosków i spostrzeżeń;
- **rozumienie zależności** między składnikami środowiska przyrodniczego;
- **samodzielną eksploracją świata**, rozwiązywanie problemów i stosowanie nabytych umiejętności w nowych sytuacjach życiowych.

Do kształtowania umiejętności uczenia się odnoszą się również **zadania szkoły** w edukacji wczesnoszkolnej:

- wspieranie **wielokierunkowej aktywności** dziecka przez organizowanie sytuacji edukacyjnych umożliwiających eksperymentowanie i nabywanie doświadczeń oraz poznawanie polisensoryczne, stymulujących jego rozwój we wszystkich obszarach: fizycznym, emocjonalnym, społecznym i poznawczym;
- wspomaganie aktywności dziecka kształtującej umiejętność **korzystania z rozwijających się umysłowych procesów poznawczych**, niezbędnych do tworzenia własnych wzorów zabawy, nauki i odpoczynku;
- stymulowanie **rozwaju mechanizmów uczenia się** dziecka prowadzące do osiągnięcia przez nie kompetencji samodzielnego uczenia się;
- organizacja **przestrzeni edukacyjnej**:
 - ergonomicznej, zapewniającej bezpieczeństwo oraz możliwość osiągnięcia celów edukacyjnych i wychowawczych;
 - umożliwiającej aktywność ruchową i poznawczą dzieci, nabywanie umiejętności społecznych, właściwy rozwój emocjonalny oraz zapewniającej poczucie bezpieczeństwa;
- **organizacja zajęć**:
 - dostosowanych do intelektualnych potrzeb i oczekiwań rozwojowych dzieci, wywołujących zaciekawienie, zdumienie i radość odkrywania wiedzy, prowadzących do rozumienia emocji, uczuć własnych i innych osób, sprzyjających utrzymaniu zdrowia psychicznego, fizycznego i społecznego (szeroko rozumianej edukacji zdrowotnej);

- umożliwiającą nabywanie doświadczeń przez zabawę, wykonywanie eksperymentów naukowych, eksplorację, przeprowadzanie badań, rozwiązywanie problemów w zakresie adekwatnym do możliwości i potrzeb rozwojowych na danym etapie oraz z uwzględnieniem indywidualnych możliwości każdego dziecka.

Zasady kształtowania i rozwijania umiejętności uczenia się na I etapie edukacyjnym

Zasady kształtowania i rozwijania umiejętności uczenia się przez eksperymentowanie, doświadczanie i inne metody aktywizujące precyzują warunki i sposoby realizacji podstawy programowej.

Określają one potrzebę:

- **kształcenia zintegrowanego** obejmującego integrację czynnościową, metodyczną, organizacyjną i treściową;
- uwzględnienia **trzech naturalnych strategii uczenia się** dzieci: percepcyjno-odtwórczej (uczeń uczy się wg przedstawionego wzoru – naśladuje), percepcyjno-wyjaśniającej (uczeń uczy się częściowo wg wzoru, szuka wyjaśnień i odpowiedzi) i percepcyjno-innowacyjnej (uczeń przekształca informacje i tworzy innowacje, w tym własne strategie myślenia);
- stosowania **różnorodnych metod kształcenia**, w tym metod organizacyjnych (łącznie z klasami autorskimi);
- uwzględnienia zabaw, gier i aktywności ruchowej jako **dominującej formy zajęć**;
- zachęcania uczniów do podejmowania prób **samooceny** i stosowania **różnych technik służących uczeniu się**;
- rozwijania wiedzy przyrodniczej z wykorzystaniem **naturalnego środowiska poza szkołą oraz obserwacji, badań i dziecięcego eksperymentowania**;

- przygotowania uczniów do **myślenia abstrakcyjnego w przyszłości i rozwiązywania problemów**, w tym programowania, z wykorzystaniem treści wszystkich działów edukacji;
- **wykorzystywania komputerów** do wzbogacania procesu nauczania i uczenia się, kształtowania aktywności, utrwalania umiejętności i rozwijania zainteresowań;
- kształtowania edukacji dzieci jako **dynamicznego procesu nadawania osobistego sensu i rozumienia** ciągle zmieniającej się rzeczywistości;
- organizacji pracy wyprowadzanej z **naturalnych sytuacji edukacyjnych** z udziałem całego zespołu, pracy w grupach, pracy indywidualnej;
- formowania procesu edukacji umożliwiającego **eksplorację świata, zdobywanie nowych doświadczeń i interakcję z otoczeniem**;
- **aranżacji sali do zajęć**, która ułatwia i zachęca dzieci do samodzielnego poszukiwania i odkrywania wiedzy;
- wyposażenia sal lekcyjnych w **część edukacyjną i rekreacyjną** oraz w pomoce dydaktyczne, komputery z dostępem do internetu, gry i zabawki dydaktyczne, kącki tematyczne i biblioteczkę.

Opracowano na podstawie:

- Brzezińska A.I. (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014.
- Uszyńska-Jarmoc J., Dudel B., Głowska-Sołdatow M. (red.), *Rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów w procesie edukacji wczesnoszkolnej*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2013.

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r. poz. 356).

Profil kompetencyjny ucznia na I etapie edukacyjnym

Profil kompetencyjny obejmuje wiedzę, umiejętności i postawy związane z umiejętnością uczenia się, kształtowaną w wyniku nauczania przez eksperymentowanie, doświadczanie i inne metody aktywizujące uczniów, wynikające z zapisów podstawy programowej oraz samej definicji umiejętności uczenia się odniesionej do poziomu rozwoju uczniów I etapu edukacyjnego.

Wiedza

Uczeń:

- wie, gdzie **szukać wsparcia podczas uczenia się**;
- wie, że **warto pytać i szukać odpowiedzi**;
- dostrzega swoje **mocne strony i zainteresowania**;
- zna wybrane **techniki i metody uczenia się**;
- zna **zasady prowadzenia prostych obserwacji i doświadczeń**;

- identyfikuje **podstawowe źródła informacji**;
- potrafi **korzystać z pomocy** w procesie uczenia się;
- wie, na czym polega **skuteczna praca w grupie**.

Umiejętności

Uczeń:

- uczy się **pod bezpośrednim kierunkiem** nauczyciela;
- **słucha wypowiedzi** innych i **korzysta** z przekazywanych informacji i wskazówek;
- stosuje znane **metody i techniki uczenia się**;
- przeprowadza proste **obserwacje i doświadczenia**;
- dostrzega **związki przyczynowo-skutkowe** wynikające z przeprowadzonych badań;
- podejmuje próby **uzasadnia własnego stanowiska**;
- wykorzystuje zasady **uczenia się w grupie**.

Postawy

Uczeń:

- chętnie nabywa **nowej wiedzy oraz umiejętności**;

- jest **ciekawy świata i zadaje pytania**;
- **rozwija swoje zainteresowania**;
- chętnie **wykonuje wyznaczone zadania**;
- jest gotów do **pracy w zespole**.

Profil kompetencyjny nauczyciela

Profil kompetencyjny obejmuje wiedzę, umiejętności i postawy nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej związane z kształtowaniem u uczniów umiejętności uczenia się przez eksperymentowanie, doświadczanie i inne metody aktywizujące.

Wiedza

Nauczyciel zna:

- najnowsze **teorie i badania** dotyczące uczenia się;
- sposoby **rozpoznawania i planowania pracy z uczniem** bazujące na wiedzy o indywidualnych preferencjach uczniów w zakresie uczenia się;
- **metody i techniki pracy angażujące** uczniów, które wykorzystują doświadczanie, obserwację, sytuacje problemowe oraz uczą współpracy;
- strategie i elementy **ocenia kształtującego**;
- zasady budowania **dobrych relacji** z uczniami;

- reguły tworzenia **przestrzeni sprzyjającej uczeniu się** i budowania **autonomii** ucznia.

Nauczyciel rozumie:

- potrzebę wykorzystania **najnowszych badań i odkryć** dotyczących uczenia się;
- potrzebę **indywidualizacji pracy** w celu uwzględnienia różnorodnych możliwości i potrzeb uczniów;
- znaczenie pracy **metodami i technikami angażującymi** uczniów, które wykorzystują doświadczanie, obserwację, sytuacje problemowe oraz uczą współpracy;
- znaczenie **informacji zwrotnej** w kształtowaniu umiejętności uczenia się u uczniów;
- potrzebę **budowania dobrych relacji** z uczniami i tworzenia **przestrzeni sprzyjającej uczeniu się**;
- znaczenie **współpracy nauczycieli** w doskonaleniu pracy nad kształtowaniem kompetencji kluczowych.

Umiejętności

Nauczyciel:

- **stosuje wiedzę o najnowszych badaniach** na temat uczenia się do planowania pracy z uczniem;
- projektuje zajęcia, uwzględniając **indywidualne predyspozycje uczniów** oraz ich potrzeby i style uczenia się;
- dostosowuje **strategie oceniania kształtującego** do pracy z uczniami na I etapie edukacyjnym;
- wykorzystuje **doświadczanie, obserwację, uczenie przez działanie** w procesie uczenia się;
- odwołuje się do **pedagogiki zabawy i uczenia przez ruch** w pracy z uczniami;

- buduje **atmosferę przyjazną uczeniu się**;
- **organizuje przestrzeń** sprzyjającą uczeniu się i budowaniu autonomii ucznia;
- kształtuje u uczniów **postawy sprzyjające współdziałaniu**;
- **współpracuje z innymi nauczycielami** doskonalącymi umiejętności kształtowania kompetencji kluczowych.

Postawy

Nauczyciel:

- wykazuje się **autorefleksją** na temat swojej pracy;
- jest **otwarty na nowe idee**, koncepcje, uczenie się od innych;
- wspiera **aktywność i samodzielność uczniów** w procesie uczenia się;
- **indywidualizuje swoje działania i wsparcie** udzielane uczniom;
- jest gotów do **eksperymentowania, działania nieszablonowego**;
- wykazuje **elastyczność** w procesie dydaktycznym.

Adresaci szkolenia

Pracownicy placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych, bibliotek pedagogicznych, doradcy metodyczni i trenerzy oświaty

Cel ogólny

Przygotowanie do procesowego wspomaganie szkół w obszarach związanych z kształtowaniem kompetencji kluczowych uczniów

Cele szczegółowe

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje kompetencje kluczowe, rozumie ich rolę i znaczenie w procesie uczenia się przez całe życie oraz przygotowaniu uczniów do funkcjonowania w społeczeństwie i dorosłym życiu;
- uzasadnia potrzebę rozwoju umiejętności uczenia się i znaczenie nauczania przez eksperymentowanie, doświadczanie i inne metody aktywizujące uczniów dla rozwoju tej umiejętności na I etapie edukacyjnym;
- wskazuje metody i techniki nauczania/uczenia się służące rozwijaniu umiejętności uczenia się i warunki sprzyjające jej kształtowaniu na I etapie edukacyjnym;
- zna założenia kompleksowego wspomaganie szkół i zadania instytucji systemu wspomaganie;
- prowadzi wspomaganie szkoły w zakresie kształtowania u uczniów kompetencji kluczowych, wykorzystując wiedzę na temat metod i technik nauczania/uczenia się;
- organizuje pracę zespołową nauczycieli w celu kształtowania umiejętności uczenia się przez stosowanie eksperymentów, doświadczeń i innych metod aktywizujących uczniów;
- określa swój potencjał zawodowy oraz planuje dalszy rozwój w roli osoby prowadzącej wspomaganie szkół.

Tematy modułów

Moduł I. Wspomaganie pracy szkoły – wprowadzenie do szkolenia.

Moduł II. Rozwój kompetencji kluczowych w procesie edukacji.

Moduł III. Proces uczenia się i jego uwarunkowania.

Moduł IV. Kształtowanie umiejętności uczenia się na I etapie edukacyjnym.

Moduł V. Nauczanie/uczenie się problemowe, eksperymenty i doświadczenia.

Moduł VI. Metody aktywizujące w nauczaniu/uczeniu się.

Moduł VII. Uczenie przez zabawę i aktywność ruchową.

Moduł VIII. Projekt edukacyjny jako metoda integrująca wiedzę i ucząca współpracy.

Moduł IX. Ocenianie kształtujące jako strategia wspierająca rozwój ucznia i jego autonomię w procesie uczenia się.

Moduł X. Wspomaganie pracy szkoły w rozwoju umiejętności uczenia się kształtowanej przez eksperymentowanie, doświadczanie i inne metody aktywizujące.

Moduł XI. Planowanie rozwoju zawodowego uczestników szkolenia w zakresie wspomagania szkół.

Forma realizacji

Szkolenie *blended learning*

Czas trwania zajęć

Część stacjonarna – około 70 godzin dydaktycznych, część e-learningowa – około 20 godzin

Liczebność grupy szkoleniowej

Okolo 20 osób

Treści szkolenia

Moduł I. Wspomaganie pracy szkoły – wprowadzenie do szkolenia

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- analizuje założenia kompleksowego wspomagania szkół i zadania instytucji systemu oświaty odpowiedzialnych za wspieranie szkół;
- wskazuje główne zadania osób zaangażowanych w proces wspomagania szkoły: specjaliści ds. wspomagania, ekspertów, dyrektora szkoły, nauczycieli;
- planuje wykonanie zadania polegającego na organizacji i prowadzeniu wspomagania trzech szkół w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.

Szczegółowe treści

- Założenia kompleksowego wspomaganie szkół.
- Etapy procesu wspomaganie szkół: diagnoza pracy szkoły, planowanie i realizacja działań służących poprawie jakości pracy szkoły, ocena procesu i efektów wspomaganie.
- Zasady działania sieci współpracy i samokształcenia.
- Zadania placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz bibliotek pedagogicznych w zakresie wspomaganie szkół.
- Wymagania państwa wobec szkół i placówek oświatowych jako kierunek doskonalenia pracy szkoły w kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów.
- Znaczenie ewaluacji pracy szkoły (zewnętrznej i wewnętrznej) w diagnozie pracy szkoły.
- Zadania osób zaangażowanych w proces wspomaganie: specjaliści ds. wspomaganie, eksperta, dyrektora szkoły, nauczycieli oraz innych pracowników szkoły.
- Charakterystyka zadania dla uczestników szkolenia polegającego na wspomaganie trzech szkół w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.

Zasoby edukacyjne

- Hajdukiewicz M., Wysocka J. (red.), *Nauczyciel w szkole uczącej się. Informacje o nowym systemie wspomaganie*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2015 [online, dostęp dn. 30.08.2016].

- Ustawa z dn. 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r. poz.59).
- Ustawa z dn. 14 grudnia 2016 r. Przepisy wprowadzające ustawę Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r. poz. 60).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz.U. z 2013 r. poz. 199).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych (Dz.U. z 2013 r. poz. 369).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 29 września 2016 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz.U. z 2016 r. poz. 1591).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 27 sierpnia 2015 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. z 2015 r. poz. 1270).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. z 2015 r. poz. 1214).
- Ustawa z dn. 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz.U. z 2014 r. poz. 191).
- Ustawa z dn. 1 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy o dochodach jednostek samorządu terytorialnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r. poz. 1985) oraz przepisy wykonawcze do wymienionych ustaw.

Więcej informacji dotyczących wspomagania szkół na stronie Ośrodka Rozwoju Edukacji.

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: prezentacja, wykład, film.

Metody warsztatowe: analiza studium przypadku, metaplan, *World Café*, JIGSAW.

Moduł II. Rozwój kompetencji kluczowych w procesie edukacji

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- definiuje pojęcie kompetencji;
- charakteryzuje kompetencje kluczowe zgodnie z Zaleceniem Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie;
- wykazuje znaczenie kompetencji kluczowych dla przygotowania dzieci i młodzieży do dorosłego życia i funkcjonowania na rynku pracy;
- analizuje zapisy prawa oświatowego, które regulują kwestie związane z rozwijaniem kompetencji kluczowych uczniów;
- dowodzi ponadprzedmiotowego i interdyscyplinarnego charakteru kompetencji kluczowych;
- opisuje rolę szkoły w kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów.

Szczegółowe treści

- Kompetencje rozumiane jako wiedza, umiejętności i postawy.
- Kompetencje kluczowe w Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady – definicje.
- Społeczne i cywilizacyjne przyczyny ustanowienia kompetencji kluczowych istotnych w procesie uczenia się przez całe życie.
- Kompetencje kluczowe a rozwój intelektualny i psychomotoryczny dziecka.
- Wpływ kompetencji kluczowych na sprawne funkcjonowanie dzieci w dorosłym życiu i na rynku pracy.
- Kompetencje kluczowe w zapisach podstawy programowej oraz wymaganiach państwa wobec szkół i placówek.
- Ponadprzedmiotowy charakter kompetencji kluczowych.
- Rola różnych podmiotów środowiska szkolnego w kształtowaniu kompetencji kluczowych dzieci i młodzieży.
- Zadania osoby wspomagającej szkołę w procesie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.

Zasoby edukacyjne

- Komisja Europejska/EACEA/Eurydice, *Rozwijanie kompetencji kluczowych w szkołach w Europie. Wyzwania i szanse dla polityki edukacyjnej. Raport Eurydice*, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2012 [online, dostęp dn. 30.08.2016].
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. z 2015 r. poz. 1214).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów

z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r. poz. 356).

- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dn. 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz.U. L 394 z 30.12.2006).

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: wykład, prezentacja.

Metody warsztatowe: analiza dokumentów, dyskusja, quiz, piramida priorytetów.

Moduł III. Proces uczenia się i jego uwarunkowania

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- opisuje przebieg procesu uczenia się;
- określa czynniki wpływające na efektywność procesu uczenia się wynikające z najnowszej wiedzy i badań;
- uzasadnia znaczenie relacji między uczniem a nauczycielem w procesie uczenia się;
- identyfikuje czynniki związane z organizacją pracy szkoły, które sprzyjają procesom uczenia się;

- wskazuje związek procesu uczenia się z kształtowaniem kompetencji kluczowych uczniów;
- łączy wiedzę na temat uczenia się z wiedzą dotyczącą procesowego wspomaganie szkół.

Szczegółowe treści

- Przebieg procesu uczenia się:
 - etapy procesu uczenia się: od nieświadomej niekompetencji do nieświadomej kompetencji;
 - rozwój umiejętności prostych i złożonych (np. na podstawie taksonomii celów wg B. Blooma) jako warunek skutecznego nauczania.
- Czynniki wpływające na proces uczenia się:
 - podmiotowość ucznia w procesie uczenia się;
 - znajomość metod i technik służących poznaniu własnych strategii uczenia się;
 - łączenie wiedzy (nowej z dotychczas zdobytą, wiedzy z różnych dziedzin) i hierarchiczne jej porządkowanie;
 - praktyczne wykorzystywanie zdobywanej wiedzy i umiejętności w szkole oraz codziennym życiu;
 - wpływ motywacji i emocji na przebieg procesu uczenia się;
 - możliwości i ograniczenia ludzkich zdolności do przyswajania informacji.
- Środowiska edukacyjne sprzyjające uczeniu się:

- relacje nauczyciel–uczeń;
 - praca zespołowa;
 - metody pracy nauczyciela;
 - indywidualizacja nauczania;
 - organizacja przestrzeni szkolnej.
- Proces uczenia się drogą do kształtowania i rozwijania kompetencji kluczowych uczniów:
 - wiedza o przebiegu procesu uczenia się jako podstawa do budowania skutecznej diagnozy pracy szkoły;
 - monitorowanie procesu uczenia się jako istotny element wdrażania zmian służących kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów.

Zasoby edukacyjne

- Borek A., Domerecka B., *Dobrze zorganizowana aktywność i bierność*, System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn. 14.09.2016].
- Dumont H., Istanc D., Benavides F., *Istota uczenia się. Wykorzystanie wyników badań w praktyce*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- Hattie J., *Widoczne uczenie się dla nauczycieli*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2015.

- Ligęza A., Franczak J., *Jak analizuje się wyniki egzaminów zewnętrznych w polskich szkołach? Raport z wyników ewaluacji zewnętrznej*, System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn. 14.09.2016].
- Marzano R.J., *Sztuka i teoria skutecznego nauczania*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2012.
- Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 1998.
- *Raport o stanie edukacji 2013. Liczą się nauczyciele*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2013 [online, dostęp dn. 30.08.2016].
- Rosenberg M., *Porozumienie bez przemocy*, Jacek Santorski & Co Agencja Wydawnicza, Warszawa 2009.
- Swat-Pawlicka M., Pawlicki A., *Analiza niektórych danych w związku z wymaganiem Uczniowie są aktywni*, System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn. 14.09.2016].
- Tędziągolska M., *W jaki sposób szkoła mówi, że warto się uczyć?*, System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn. 14.09.2016].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: prezentacja, wykład.

Metody warsztatowe: metoda Q5, dywanik pomysłów, JIGSAW.

Moduł IV. Kształtowanie umiejętności uczenia się na I etapie edukacyjnym

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje specyfikę rozwojową uczniów na I etapie edukacyjnym w kontekście rozwijania umiejętności uczenia się;
- określa wiedzę, umiejętności i postawy ucznia w młodszym wieku szkolnym związane z umiejętnością uczenia się;
- wskazuje kompetencje nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej istotne dla kształtowania u uczniów umiejętności uczenia się;
- wskazuje strategie i metody nauczania sprzyjające rozwijaniu umiejętności uczenia się na I etapie edukacyjnym;
- określa wskaźniki świadczące o potrzebie rozwoju szkoły w zakresie kształtowania u uczniów umiejętności uczenia się;
- wskazuje źródła informacji służące diagnozie pracy szkoły w obszarze stosowanych strategii i metod nauczania.

Szczegółowe treści

- Charakterystyka rozwojowa dziecka w młodszym wieku szkolnym w kontekście kształtowania umiejętności uczenia się.
- Umiejętność uczenia się w zapisach podstawy programowej kształcenia ogólnego dla I etapu edukacyjnego.
- Profil kompetencyjny ucznia i nauczyciela jako kierunek rozwoju pracy szkoły w zakresie kształtowania umiejętności uczenia się.
- Strategie i metody nauczania sprzyjające kształtowaniu umiejętności uczenia się – nauczanie problemowe, eksperymenty i doświadczenia, projekt edukacyjny i inne metody aktywizujące uczniów, ocenianie kształtujące – wprowadzenie do tematu.

26

- Wskaźniki informujące o potrzebie rozwoju szkoły w zakresie kształtowania u uczniów umiejętności uczenia się, np.
 - Czy uczniowie znają cele podejmowanych przez siebie działań?
 - Czy organizowana jest współpraca uczniów?
 - Czy nauczyciele umożliwiają uczniom refleksję na temat ich sposobu uczenia się?
- Źródła informacji do wykorzystania w procesie diagnozy pracy szkoły w obszarze stosowanych strategii i metod nauczania (np. arkusz obserwacji lekcji wypełniany przez dyrektora, wyniki ewaluacji wewnętrznej lub zewnętrznej, tematyka lekcji koleżeńskich, plany pracy zespołów samokształceniowych).

Zasoby edukacyjne

- Adamek I., *Uczenie uczenia się – wspieranie edukacyjne ucznia*, [w:] Adamek I., Zbróg Z. (red.), *Wczesna edukacja dziecka wobec wyzwań współczesności*, Wydawnictwo Libron – Filip Lohner, Kraków 2011.
- Anderson J., *Uczenie się i pamięć. Integracja zagadnień*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998.
- Antoszkiewicz J., *Metody heurystyczne. Twórcze rozwiązywanie problemów*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1990.
- Arends R.I., *Uczymy się nauczać*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1994.
- Brophy J., *Motywowanie uczniów do nauki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Buzan T., *Rusz głową*, Wydawnictwo Ravi, Łódź 2002.

- Clauss G., *Psychologia różnic indywidualnych w uczeniu się*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1987.
- Cohen L., Manion L., Morrison K., *Wprowadzenie do nauczania*, Zysk i S-ka, Poznań 1999.
- Dryden G., Vos J., *Rewolucja w uczeniu*, Zysk i S-ka, Poznań 2003.
- Fisher R., *Uczymy, jak się uczyć*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1999.
- Franke R., *Psychologia motywacji*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2006.
- Freinet C., *Niezmiennie prawdy pedagogiczne*, PS APF, Otwock 1993.
- Harmin M., *Duch klasy. Jak motywować uczniów do nauki*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2005.
- Gardner H., *Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce*, Laurum, Warszawa 2012.
- Joyce B., Calhoun E., Hopkins D., *Przykłady modeli uczenia się i nauczania*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1999.
- Kamza A., *Rozwój dziecka. Wczesny wiek szkolny*, [w:] Brzezińska A.I. (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria I, *Rozwój w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 3, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.2016].
- Kubiczek B., *Metody aktywizujące. Jak nauczyć uczniów uczenia się?*, Wydawnictwo Nowik, Opole 2006.
- Murawska B., *Edukacja wczesnoszkolna*, [w:] Brzezińska A.I. (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria III, *Edukacja w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 3, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.2016].
- Reykowski J., *Emocje i motywacja*, [w:] Tomaszewski T., *Psychologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1985.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów

z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r. poz. 356).

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład i prezentacja.

Metody warsztatowe: mapa myśli, metoda złotego kręgu, balon.

Moduł V. Nauczanie/uczenie się problemowe, eksperymenty i doświadczenia

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje założenia nauczania problemowego, eksperymentów i doświadczeń;
- uzasadnia, w jaki sposób uczenie problemowe i metody empiryczne umożliwiają kształtowanie umiejętności uczenia się;
- podaje przykłady metod nauczania problemowego oraz możliwości stosowania eksperymentów i doświadczeń w pracy z dziećmi w wieku wczesnoszkolnym;
- wskazuje rolę nauczyciela w pracy metodą problemową i przeprowadzaniu eksperymentów oraz doświadczeń na I etapie edukacyjnym;

- określa wskaźniki świadczące o potrzebie rozwoju szkoły w zakresie nauczania problemowego i empirycznego;
- posługuje się metodą wywiadu indywidualnego w procesie diagnozy pracy szkoły w obszarze nauczania problemowego, stosowania eksperymentów i doświadczeń.

Szczegółowe treści

- Założenia nauczania problemowego i empirycznego:
 - uczenie oparte na rozwiązywaniu problemów: zadawanie pytań problemowych, poszukiwanie dowodów, formułowanie odpowiedzi i rozwiązań, ocena rozwiązań, wybór rozwiązania i jego uzasadnienie;
 - etapy procedury badawczej: pytanie badawcze, sformułowanie hipotezy, weryfikacja, wyniki i wnioski;
 - samodzielność ucznia na poszczególnych etapach procedury badawczej w klasach 1–3;
 - różnica między eksperymentami a doświadczeniami.
- Specyfika dziecięcego sposobu badania rzeczywistości (od myślenia konkretnego i wyobrażeniowego do wskazywania związków przyczynowo-skutkowych, koncentrowanie uwagi, posługiwanie się logiką indukcyjną).
- Wykorzystanie eksperymentu i doświadczenia w pracy z dziećmi w wieku wczesnoszkolnym jako źródła wiedzy, weryfikacji wiedzy, ilustracji wiedzy, sposobu na rozwiązanie problemu.
- Przykłady metody nauczania problemowego możliwe do stosowania na I etapie edukacyjnym (np. drzewo decyzyjne, metoda przypadków, metoda sytuacyjna).

- Rola nauczyciela podczas pracy metodą problemową i metodami empirycznymi – od mediatora do facylitatora:
 - organizowanie sytuacji problemowej;
 - pomoc w sformułowaniu problemu przez uczniów;
 - wspieranie uczniów podczas rozwiązywania problemu;
 - pomoc w weryfikacji rozwiązań i formułowaniu wniosków przez uczniów.
- Wskaźniki pozwalające określić potrzebę rozwoju szkoły w obszarze nauczania problemowego i empirycznego, np. jak często realizowane są w szkole doświadczenia i eksperymenty, czy nauczyciele wykorzystują pytania problemowe podczas zajęć, czy wykorzystywane są zasoby szkoły umożliwiające doświadczenie i eksperymentowanie.
- Wywiad indywidualny z dyrektorem szkoły jako metoda pogłębionej diagnozy pracy szkoły w obszarze nauczania problemowego i empirycznego.

Zasoby edukacyjne

- Bąbel P., Wiśniak M., *12 zasad skutecznej edukacji, czyli jak uczyć, żeby nauczyć*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2015.
- Centrum Edukacji Obywatelskiej, *Uczenie się poprzez eksperymentowanie. Akademia uczniowska* [online, dostęp dn. 19.06.2016].
- Gołębiowski K., Kamiński M., Rochowicz K., Sobczuk B., *Jak zainteresować uczniów astronomią w szkole podstawowej, gimnazjum i w szkole ponadgimnazjalnej?*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012 [online, dostęp dn. 18.06.2016].

- Grygier U., Janczar-Łonczkowska B., Piotrowski K., *Jak odkrywać i rozwijać uzdolnienia przyrodnicze uczniów w szkole podstawowej, gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2013 [online, dostęp dn. 18.06.2016].
- Nowak-Łojewska A., *Wybrane obszary edukacji matematycznej dzieci. Poradnik dla nauczycieli klas I-III*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012 [online, dostęp dn. 18.06.2016].

Propozycje środków dydaktycznych dostępnych online:

- Baza Narzędzi Dydaktycznych, Instytut Badań Edukacyjnych [online, dostęp dn. 18.06.2016].
- E-podręczniki do kształcenia ogólnego, Ośrodek Rozwoju Edukacji [online, dostęp dn. 18.06.2016].
- Scholaris, Ośrodek Rozwoju Edukacji [online, dostęp dn. 18.06.2016].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład, prezentacja.

Metody warsztatowe: akwarium, stoliki eksperckie, dyskusja moderowana, drzewo decyzyjne, rybi szkielet, metoda przypadków, piramida priorytetów.

Moduł VI. Metody aktywizujące w nauczaniu/uczeniu się

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- uzasadnia potrzebę stosowania metod aktywizujących w procesie nauczania/uczenia się na I etapie edukacyjnym;
- dowodzi związku między wykorzystywaniem metod aktywizujących a rozwijaniem umiejętności uczenia się i ciekawości poznawczej uczniów na I etapie edukacyjnym;
- określa kryteria doboru metod aktywizujących;
- analizuje wybrane metody pod kątem możliwości ich zastosowania w różnych sytuacjach edukacyjnych oraz ich wpływu na kształtowanie umiejętności uczenia się uczniów na I etapie edukacyjnym;
- wskazuje rolę nowoczesnych technologii w aktywnym uczeniu się dzieci w młodszym wieku szkolnym;
- określa wskaźniki świadczące o potrzebie rozwoju szkoły w obszarze stosowania aktywizujących metod nauczania/uczenia się na I etapie edukacyjnym;
- przeprowadza diagnozę potrzeb szkoły w zakresie wykorzystywania aktywizujących metod nauczania.

Szczegółowe treści

- Rola metod aktywizujących w procesie nauczania/uczenia się na I etapie edukacyjnym:

- metody aktywizujące a zaspakajanie potrzeb rozwojowych uczniów w młodszym wieku szkolnym (np. potrzeby ruchu, zabawy, budowania samooceny);
- metody aktywizujące w zapisach podstawy programowej dla I etapu edukacyjnego;
- znaczenie metod aktywizujących w rozwijaniu umiejętności uczenia się (np. nauka podstawowych umiejętności współpracy w grupie, poznawanie różnych metod uczenia się).
- Kryteria doboru metod aktywizujących: cele edukacyjne, realizowane treści, poziom dojrzałości uczniów, stopień integracji klasy, warunki organizacyjne (środki dydaktyczne, czas, przestrzeń).
- Wykorzystywanie metod aktywizujących w różnych sytuacjach edukacyjnych w pracy z uczniem na I etapie edukacyjnym, np.
 - zdobywanie nowej wiedzy (np. metoda tekstu przewodniego, rozmowa w parach);
 - powtarzanie i utrwalanie wiadomości (np. zadanie na dobry początek, test powtórka);
 - rozwijanie praktycznych umiejętności (np. pokaz, inscenizacja);
 - uczenie się we współpracy (np. partnerzy do rozmowy, kula śniegowa);
 - rozwijanie kreatywności i wyobraźni (np. mapa myśli, dywanik pomysłów);
 - rozwijanie umiejętności uczenia się (np. zdania niedokończone, ocena koleżeńska);
 - ewaluacja własnej pracy (np. termometr, światła drogowe);
 - wykorzystanie nowoczesnych technologii w uczeniu się metodami aktywizującymi na I etapie edukacyjnym na przykładzie e-podręcznika.

- Wskaźniki pozwalające określić potrzebę rozwoju szkoły w zakresie stosowania metod aktywizujących, np. czy metody aktywizujące są stałym elementem pracy nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej, czy w szkole są eksponowane dokonania uczniów powstałe w efekcie pracy metodami aktywizującymi.
- Metody diagnozy pracy szkoły do wykorzystania w pracy z radą pedagogiczną, np. analiza pola sił, profil szkoły.

Zasoby edukacyjne

- Gajdzica Z., *Aktywny w szkole – aktywny w życiu*, Uniwersytet Śląski, Katowice [online, dostęp dn. 14.06.2016].
- Krzyżanowska Ł., Wiśnicka M., *Wykorzystanie eksperymentów i metod aktywizujących w nauczaniu – problemy i wyzwania. Raport z badań*, Centrum Nauki Kopernik, Warszawa 2009 [online, dostęp dn. 10.05.2017].
- Kubiczek B., *Metody aktywizujące: jak nauczyć uczniów uczenia się?*, Wydawnictwo Nowik, Opole 2007.
- Marszałek A., *Metody aktywizujące w kształceniu*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 3, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2004.
- Owczarska B., Moszyńska A., Brudnik E., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2010.
- Rau K., Ziętkiewicz E., *Jak aktywizować uczniów. „Burza mózgów” i inne techniki w edukacji*, Oficyna Wydawnicza G&P, Poznań 2003.
- Taraszkiewicz M., *Jak uczyć lepiej? Czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, CODN, Warszawa 1999.

Propozycje środków dydaktycznych dostępnych online:

- [Baza Narzędzi Dydaktycznych](#), Instytut Badań Edukacyjnych [online, dostęp dn. 18.06.2016].
- [E-podręczniki do kształcenia ogólnego](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji [online, dostęp dn. 18.06.2016].
- [Scholaris](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji [online, dostęp dn. 18.06.2016].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład, prezentacja.

Metody warsztatowe: kula śniegowa, stoliki eksperckie, gadająca ściana, symulacja, analiza pola sił.

Moduł VII. Uczenie się przez zabawę i aktywność ruchową

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- uzasadnia potrzebę stosowania metod nauczania przez zabawę i ruch w procesie uczenia się uczniów na I etapie edukacyjnym;
- wskazuje funkcje zabaw w uczeniu się i rozwoju dzieci w młodszym wieku szkolnym;
- określa kryteria doboru metod opartych na zabawie i aktywności ruchowej w rozwijaniu umiejętności uczenia się uczniów na I etapie edukacyjnym;

- podaje przykłady gier i zabaw oraz określa ich przydatność w doskonaleniu umiejętności uczenia się uczniów na I etapie edukacyjnym;
- identyfikuje rolę technologii informacyjno-komunikacyjnych w organizowaniu uczenia się przez zabawę na I etapie edukacyjnym;
- określa wskaźniki świadczące o potrzebie rozwoju szkoły w zakresie stosowania zabaw i aktywności ruchowej;
- rozpoznaje potrzeby szkoły w zakresie uczenia się przez zabawę, wykorzystując obserwację zajęć jako jedną z metod diagnozy pracy szkoły.

Szczegółowe treści

- Potrzeby rozwojowe zaspakajane przez zabawy i aktywność ruchową na I etapie edukacyjnym:
 - rozwijanie zmysłów i spostrzegawczości;
 - rozwój małej i dużej motoryki;
 - kontrola emocji;
 - koncentracja uwagi;
 - rozwój wyobraźni;
 - poczucie sprawiedliwości;
 - przestrzeganie ustalonych reguł;
 - współdziałanie.

- Funkcje zabawy (kształcąca, poznawcza, wychowawcza, społeczno-emocjonalna, rozwoju sensorycznego i motorycznego, korekcyjno-kompensacyjna, relaksacyjna) w kontekście zajęć edukacji wczesnoszkolnej.
- Kryteria doboru metod opartych na grach i zabawach ruchowych: cele i treści lekcji, wiek i dojrzałość uczniów, liczebność klasy, czas i możliwości organizacyjne.
- Znaczenie emocji towarzyszących uczeniu się przez zabawę i ruch dla trwałości nabywanych umiejętności i wiedzy przedmiotowej.
- Przykłady zabaw i aktywności ruchowej stosowanych w edukacji wczesnoszkolnej (np. rebusy, zagadki, układanki, konkursy, dramy, symulacje, żywe rzeźby).
- Gry edukacyjne jako sposób na uruchomienie:
 - myślenia przestrzennego: domina tematyczne, gry konstrukcyjne;
 - myślenia twórczego: kombinowanie pojęciami, niestandardowe pytania, dziennik zdziwień;
 - współpracę: tory przeszkód, podchody.
- Technologie informacyjno-komunikacyjne w organizowaniu uczenia się przez zabawę, np. w celu indywidualizacji nauczania, ćwiczenia koncentracji, pracy zespołowej – programy graficzne do kolorowania, nauka programowania, narzędzia służące do komunikacji.
- Wskaźniki pozwalające określić stosowanie przez nauczycieli metod pracy z wykorzystaniem zabaw i aktywności ruchowej, np. znajomość gier i zabaw, organizacja przestrzeni do zajęć, dostęp do sprzętu komputerowego.

- Obserwacja zajęć jako sposób na diagnozowanie potrzeb szkoły w procesie wspomaganiania.

Zasoby edukacyjne

- Elkonin D.B., *Psychologia zabawy*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1984.
- Gruszczyk-Kolczyńska E.K., Dobosz K., Zielińska E., *Jak nauczyć dzieci sztuki konstruowania gier? Metodyka, scenariusze zajęć oraz wiele ciekawych gier i zabaw*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1996.
- Kielar-Turska M., *Jak pomagać dziecku w poznawaniu świata*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1992.
- Kielar-Turska M., Muchacka B., *Stymulująca i terapeutyczna funkcja zabawy*, Akademia Pedagogiczna, Kraków 1999.
- Knopik T., *Czas wolny od nudy*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2014 [online, dostęp 19.06.2016].
- Krzywoń D., *Kraina kreatywności: sposoby przeciwdziałania rutynie w pracy z dziećmi poprzez ekspresję twórczą i artystyczną*, Oficyna Wydawnicza Humanitas, Sosnowiec 2008.
- Ochmańska B., *Rozwijanie zainteresowań i zdolności matematycznych uczniów klas I–III. Poradnik dla nauczyciela*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012 [online, dostęp dn. 19.06.2016].
- Okoń W., *Zabawa a rzeczywistość*, wyd. 2, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 1995.
- Reddy L.A., *Rozwijanie umiejętności społecznych dziecka. Interwencje poprzez zabawę*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2016.

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład, prezentacja.

Metody warsztatowe: stoliki eksperckie, gadająca ściana, symulacja zajęć.

Moduł VIII. Projekt edukacyjny jako metoda integrująca wiedzę i ucząca współpracy

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje założenia i etapy pracy metodą projektu;
- wyjaśnia znaczenie pracy metodą projektu w kształtowaniu umiejętności uczenia się uczniów na I etapie edukacyjnym;
- definiuje zadania nauczyciela w pracy metodą projektu oraz wskazuje specyfikę pracy z uczniami w młodszym wieku szkolnym;
- organizuje współpracę nauczycieli w celu doskonalenia ich umiejętności pracy metodą projektu;
- określa wskaźniki świadczące o potrzebie rozwoju szkoły w zakresie stosowania metody projektu;
- identyfikuje kierunki doskonalenia nauczycieli I etapu edukacyjnego w zakresie stosowania metody projektu.

Szczegółowe treści

- Założenia metody projektu istotne w edukacji wczesnoszkolnej:

- cele metody projektu;
 - rodzaje projektów (np. projekt badawczy, projekt medialno-artystyczny, działania lokalnego);
 - etapy projektu i sposoby ich realizacji.
- Rozwój umiejętności uczenia się uczniów w wieku wczesnoszkolnym, w tym:
 - rozwój funkcji poznawczych uczniów w trakcie uczenia się grupowego;
 - uczenie się planowania kolejności wykonywanych czynności;
 - uczenie się współdziałania i samodzielności.
 - Zadania nauczyciela na I etapie edukacyjnym, np.
 - tworzenie warunków do realizacji projektu (integracja uczniów, budowanie atmosfery bezpieczeństwa i wzajemnej akceptacji);
 - określenie obszaru tematycznego w sposób dający uczniom swobodę w wyborze tematu (wykorzystanie osobistego doświadczenia uczniów);
 - wspólnie z uczniami ustalanie celów, etapów pracy, kolejnych działań, podział zadań;
 - wspieranie uczniów w realizacji działań i prezentacji efektów;
 - pomoc uczniom w ocenie efektów pracy.
 - Współpraca nauczycieli jako sposób doskonalenia ich umiejętności w pracy metodą projektu, np.

- wspólne realizowanie projektów przez kilku nauczycieli (np. nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej, nauczycieli klas starszych, nauczyciela świetlicy, psychologa szkolnego, bibliotekarza);
 - wymiana doświadczeń nauczycieli pracujących metodą projektu;
 - wspólne tworzenie zasad pracy nad projektami, np. współpracy z rodzicami, wykorzystywania TIK, tworzenie dokumentacji projektowej (kart pracy itp.).
- Wskaźniki pozwalające określić, w jaki sposób nauczyciele stosują metodę projektu, np. czas trwania projektów, ich tematyka i przebieg, sposób podziału zadań, formy prezentowania efektów projektów, system współpracy z rodzicami.
 - Sposoby wyznaczania kierunków działań służących doskonaleniu nauczycieli w pracy metodą projektu (np. metoda SWOT, metaplan, rozmowa skoncentrowana na rozwiązaniach).

Zasoby edukacyjne

- Gołębiak B.D. (red.), *Uczenie metodą projektów*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2002.
- Kunc B., Biderman A., Łuszczek M. (red.), *Dzieci odkrywają świat. Scenariusze projektów edukacyjnych rozwijających kompetencje matematyczne i naukowo-techniczne oraz umiejętność uczenia się w klasach 1–3 SP*, Federacja Inicjatyw Oświatowych, Warszawa 2013 [online, dostęp dn. 19.06.2016].
- Mikina A., Zajac B., *Metoda projektów nie tylko w gimnazjum. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów szkół*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012 [online, dostęp dn. 18.06.2016].

- Murawska B., *Edukacja wczesnoszkolna*, [w:] Brzezińska A.I. (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria III, *Edukacja w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 3, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 20.10.2016].
- Petty G., *Nowoczesne nauczanie*, Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne, Sopot 2015.
- *Przykłady projektów edukacyjnych w edukacji wczesnoszkolnej. Skrypt dla nauczyciela I–III*, Poznański Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości, Poznań 2015 [online, dostęp dn. 19.06.2016].
- Szamański M., *O metodzie projektów*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2000.

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład.

Metody warsztatowe: studium przypadku, *World Café*, dyskusja moderowana, *action learning*, metoda 5Q, analiza pola sił.

Moduł IX. Ocenianie kształtujące jako strategia wspierająca rozwój ucznia i jego autonomię w procesie uczenia się

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- opisuje podstawowe założenia strategii oceniania kształtującego;
- wskazuje umocowanie prawne oceniania kształtującego;

- dostrzega związek oceniania kształtującego z rozwijaniem umiejętności uczenia się uczniów na I etapie edukacyjnym;
- rozpoznaje strategie i elementy oceniania kształtującego w pracy nauczyciela na I etapie edukacyjnym;
- określa specyfikę wdrażania oceniania kształtującego w edukacji wczesnoszkolnej;
- organizuje współpracę nauczycieli w zakresie doskonalenia umiejętności stosowania oceniania kształtującego na I etapie edukacyjnym;
- identyfikuje indywidualne potrzeby nauczycieli w doskonaleniu umiejętności oceniania kształtującego na I etapie edukacyjnym i wykorzystuje techniki coachingowe do wspierania ich rozwoju.

Szczegółowe treści

- Założenia oceniania kształtującego (OK) – pięć strategii oceniania kształtującego i jego elementy jako filary planowania lekcji z uwzględnieniem specyfiki funkcjonowania uczniów w wieku wczesnoszkolnym:
 - określanie i wyjaśnianie uczniom celów uczenia się i kryteriów sukcesu (przykładowe elementy OK: cele w języku ucznia – dostosowane do jego możliwości percepcji, użycie piktogramów, plakatów, rekwizytów);
 - organizowanie w klasie dyskusji, zadawanie pytań i zadań dających informacje, czy i jak uczniowie się uczą (przykładowe elementy OK: zadawanie przez nauczyciela pytań, światła drogowe);
 - udzielanie uczniom takiej informacji zwrotnej, która przyczyni się do ich widocznych postępów (przykładowe elementy OK: włączenie rodziców w wykorzystanie przekazywanych kryteriów sukcesu i informacji zwrotnej we wspieraniu ich dzieci w procesie uczenia się, szczególne podkreślanie pozytywnych stron pracy ucznia);

- umożliwianie uczniom wzajemnego korzystania ze swojej wiedzy i umiejętności (przykładowe elementy OK: ocena koleżeńska w zakresie wskazywania pozytywów, praca w parach);
- wspomaganie uczniów, by stawali się autorami procesu swojego uczenia się (przykładowe elementy OK: technika świateł drogowych, wprowadzanie elementów samooceny).
- Podstawy prawne stosowania oceniania kształtującego na I etapie edukacyjnym z uwzględnieniem podstawy programowej i wymagań państwa.
- Znaczenie oceniania kształtującego w rozwijaniu umiejętności uczenia się uczniów na I etapie edukacyjnym (np. stopniowe uczenie odpowiedzialności za własną naukę, rozwijanie umiejętności dokonywania samooceny).
- Organizacja współpracy nauczycieli ukierunkowanej na doskonalenie umiejętności stosowania oceniania kształtującego na I etapie edukacyjnym:
 - metody wymiany doświadczeń i uczenia się od siebie nauczycieli (np. obserwacja koleżeńska lekcji, spacer edukacyjny, *action learning*, bank scenariuszy lekcji OK);
 - przykładowe obszary współpracy szczególnie istotne dla nauczycieli I etapu edukacyjnego (np. udzielanie informacji zwrotnej, współpraca z rodzicami w zakresie wspierania procesu uczenia się ich dzieci, dzielenie się doświadczeniami i dobrymi praktykami w stosowaniu oceniania kształtującego).
- Techniki coachingowe w identyfikowaniu potrzeb i wspomaganie rozwoju nauczycieli – model GROW.

Zasoby edukacyjne

- Black P. i in., *Jak oceniać, aby uczyć?*, CEO–CIVITAS–Biblioteka Akademii SUS, Warszawa 2006.
- *Ocenianie kształtujące po polsku. Kurs dla doradców metodycznych, scenariusze zajęć*, CODN, Warszawa 2008.
- Sterna D., *Ocenianie kształtujące w praktyce*, CEO–CIVITAS–Biblioteka Akademii SUS, Warszawa 2006.
- Sterna D., *Uczę się uczyć. Ocenianie kształtujące w praktyce*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2016.
- Sterna D., *Uczę (się) w szkole*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2014.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r. poz. 356).

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład.

Metody warsztatowe: stoliki eksperckie, metody i techniki OK, mapa mentalna, model GROW.

Moduł X. Wspomaganie pracy szkoły w rozwoju umiejętności uczenia się kształtowanej przez eksperymentowanie, doświadczanie i inne metody aktywizujące

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- wspiera szkołę w przeprowadzeniu diagnozy jej pracy w zakresie stosowanych metod nauczania/uczenia się uczniów;
- wykorzystuje informacje z różnych źródeł, analizuje je i wyciąga wnioski pomocne w określaniu kierunków działań szkoły na rzecz rozwoju umiejętności uczenia się uczniów;
- wyznacza cele i przedstawia propozycje rozwiązań służące nauczaniu przez eksperymentowanie, doświadczanie i wykorzystywanie metod aktywizujących;
- współpracuje z nauczycielami oraz dyrektorem szkoły przy tworzeniu i realizacji planu wspomagania szkoły w kształtowaniu umiejętności uczenia się;
- zapewnia sprawną organizację form doskonalenia nauczycieli;
- określa profil eksperta pod kątem zdiagnozowanych potrzeb nauczycieli;
- proponuje formy współdziałania nauczycieli, które pozwalają monitorować i doskonalić umiejętność uczenia się uczniów;
- obserwuje i ocenia działania wspierające nauczycieli w rozwoju umiejętności uczenia się uczniów;
- projektuje i wykorzystuje narzędzia ewaluacyjne służące ocenie działań, których celem jest wspieranie nauczycieli w rozwoju umiejętności uczenia się uczniów.

47

Szczegółowe treści

- Etapy diagnozy pracy szkoły z uwzględnieniem różnych metod zbierania danych.
- Sposoby analizowania i weryfikowania informacji zebranych z różnych źródeł dotyczących pracy szkoły w zakresie metod nauczania/uczenia się.
- Przebieg warsztatu diagnostyczno-rozwojowego służącego określeniu kierunków działań w pracy szkoły na rzecz rozwoju umiejętności uczenia się.
- Formułowanie celów i techniki tworzenia rozwiązań w zakresie nauczania przez eksperymentowanie, doświadczanie i metody aktywizujące.
- Reguły planowania procesu wspomagania.
- Formy doskonalenia nauczycieli służące rozwojowi umiejętności uczenia się uczniów i ich organizacja.
- Kryteria wyboru ekspertów w zakresie nauczania przez eksperymentowanie, doświadczanie i metody aktywizujące.
- Sposoby wspierania nauczycieli we wdrażaniu zmian, których celem jest rozwój umiejętności uczenia się uczniów.
- Metody i narzędzia podsumowania i oceny procesu wspomagania na rzecz rozwoju umiejętności uczenia się uczniów.
- Zmiana jako element rozwoju szkoły.
- Wybrane sposoby radzenia sobie z typowymi reakcjami wobec zmiany.
- Zadania osób zaangażowanych w proces wspomagania szkoły w rozwoju nauczania przez eksperymentowanie, doświadczanie i metody aktywizujące (osoby wspomagającej, dyrektora szkoły, nauczycieli, eksperta).

Zasoby edukacyjne

- Bridges W., *Zarządzanie zmianami. Jak maksymalnie skorzystać na procesach przejściowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008.
- Informacje dotyczące zasad prowadzenia wspomagania szkół oraz organizowania sieci współpracy i samokształcenia wraz z materiałami szkoleniowymi, Ośrodek Rozwoju Edukacji [online, dostęp dn. 9.05.2017].
- Kotter J., Rathgeber H., Mueller P., *Gdy góra lodowa topnieje. Wprowadzanie zmian w każdych okolicznościach*, Wydawnictwo Helion, Gliwice 2008.
- Szłęk A. (red.), Pakiet edukacyjny Pozaformalnej Akademii Jakości Projektu. Część 5. Analiza potrzeb, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji [online, dostęp dn. 10.09.2016].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody warsztatowe: poker kryterialny, stoliki eksperckie, praca z filmem, wędrujące plakaty, gadająca ściana.

Moduł XI. Planowanie rozwoju zawodowego uczestników szkolenia w zakresie wspomagania szkół

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje kompetencje, które powinna rozwijać osoba odpowiedzialna za wspomaganie szkół;

- określa swoje mocne strony, które wykorzysta we wspomaganie szkół;
- identyfikuje swoje deficyty utrudniające prowadzenie wspomaganie szkół;
- wyznacza kierunek rozwoju zawodowego i przygotowuje plan działania.

Szczegółowe treści

- Kompetencje potrzebne do prowadzenia procesu wspomaganie na czterech etapach:
 - pomoc w diagnozowaniu potrzeb szkoły;
 - ustalenie sposobów działania prowadzących do zaspokojenia potrzeb szkoły;
 - zaplanowanie form wspomaganie i ich realizacja;
 - ocena przebiegu procesu wspomaganie i efektów.
- Analiza własnych zasobów i ograniczeń, które mają wpływ na realizację wspomaganie:
 - stosunek do wspomaganie jako zadania (relacja ja–zadanie);
 - stosunek do innych osób zaangażowanych w proces wspomaganie (relacja ja–inni);
 - postrzeganie siebie jako osoby wspomaganie (relacja ja–ja).
- Zasoby zewnętrzne jako pomoc dla osoby prowadzącej wspomaganie.
- Cele rozwojowe: indywidualne oraz własnej instytucji.
- Plan własnego rozwoju w kontekście zadań stojących przed osobą prowadzącą wspomaganie szkół.

Zasoby edukacyjne

- Boydell T., Leary M., *Identyfikacja potrzeb szkoleniowych*, Wolters Kluwer–Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2006.
- Hajdukiewicz M. (red.), *Jak wspomagać pracę szkoły? Poradnik dla pracowników instytucji systemu wspomagania, z. 1. Założenia nowego systemu doskonalenia nauczycieli*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2015 [online, dostęp dn.16.09.2016].
- Ośrodek Rozwoju Edukacji, *Materiały szkoleniowe – Letnia Akademia SORE* [online, dostęp dn. 16.09.2016].
- Ośrodek Rozwoju Edukacji, *Materiały szkoleniowe – Zimowa Akademia SORE* [online, dostęp dn. 16.09.2016].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody warsztatowe: refleksja, autodiagnoza, planowanie, koło diagnostyczne, plan osobistego rozwoju.